

ΤΟ ΑΝΤΙΠΟΛΕΜΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ: ΜΙΑ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΠΡΟΚΛΗΣΗ*

Δήμητρα Λαμπροπούλου

ΟΙ ΑΝΤΙΠΟΛΕΜΙΚΕΣ διαδηλώσεις αποτέλεσαν μια από τις βασικές συνιστώσες των εξελίξεων γύρω από τον πόλεμο στο Ιράκ και καθόρισαν σε σημαντικό βαθμό τον τρόπο και το είδος της δημόσιας συζήτησης που έγινε και συνεχίζει να γίνεται σχετικά με το θέμα.

Ας θυμηθούμε την υποδοχή των διαδηλώσεων από τον Τύπο: «παγκόσμια καταιγίδα των πόλεων», «άτυπη διεθνής των πολιτών», «διεθνής αντιπολίτευση», «διπλωματία των λαών», «αντι-11η Σεπτεμβρίου» ήταν κάποιοι από τους τίτλους που χρησιμοποιήθηκαν για να χαρακτηρίσουν το αναδυόμενο αντιπολεμικό κίνημα, ενώ μία ημέρα μετά την παγκόσμια κινητοποίηση της 15ης Φεβρουαρίου ακόμη και οι *Times* της Νέας Υόρκης έκαναν λόγο για τη «νέα υπερδύναμη». Όλοι συμφώνησαν ότι επρόκειτο για ένα φαινόμενο χωρίς προηγούμενο. Και όλοι σημείωσαν την ισχυρή παρουσία των δεκαεξάρηδων σε αυτό: «Αυτός ο πόλεμος φαίνεται να έχει πολιτικοποιήσει μια ολόκληρη νέα γενιά. Τα παιδιά που παρατήσαν το σχολείο για να διαμαρτυρηθούν εναντίον ενός μακρινού πολέμου δεν θα ξεχάσουν ποτέ την εμπειρία», έγραφε ο Jonathan Freedland

* Μια πρώτη εκδοσχή του κειμένου αυτού παρουσιάστηκε σε εκδήλωση που οργάνωσε το περιοδικό *Historein* με θέμα τον πόλεμο στο Ιράκ (Ινστιτούτο Παστέρ, 18 Απριλίου).

στον *Guardian*¹. Επί δύο συνεχόμενες ημέρες, η Αθήνα γνώριζε διαδηλώσεις που είχε να ζήσει από την πρώτη μεταπολιτευτική περίοδο. Στους δρόμους συναντιόντουσαν άνθρωποι που δεν είχαν ιδωθεί για χρόνια, τα ραδιόφωνα έπαιζαν Θεοδωράκη και στις τηλεοπτικές οθόνες έφθαναν αντίστοιχες εικόνες απ' όλον τον κόσμο. Στη Γερμανία, οι καμπάνες των εκκλησιών χτυπούσαν πένθιμα, οι μαθητές άφηναν τις σχολικές τάξεις και κατέβαιναν στους δρόμους χτυπώντας τα τύμπανα της ειρήνης. Το πράγμα ήταν πιο εντυπωσιακό στις χώρες των οποίων οι κυβερνήσεις διεξήγαγαν τον πόλεμο. Εκατομμύρια ανθρώπων κατέκλυσαν τους δρόμους της Ρώμης, της Βαρκελώνης και της Μαδρίτης, ενώ, σύμφωνα με τους βρετανούς αναλυτές, στις 15 Φεβρουαρίου έγινε στο Λονδίνο η μεγαλύτερη διαδήλωση στην ιστορία της χώρας. Στις ΗΠΑ έγιναν 300 διαδηλώσεις μέσα σε ένα μόνον εικοσιτετράωρο παρά την πρωτοφανή αστυνομοκρατία και καταστολή, οι οποίες κορυφώθηκαν τις επόμενες μέρες. Αποτιμώντας τα βήματα του αντιπολεμικού κινήματος στις ΗΠΑ, ο David Cortright έγραφε στο *The Nation*: «Έχουμε δημιουργήσει το μεγαλύτερο και το πλέον ευρύ κίνημα ειρήνης στην ιστορία – ένα κίνημα που ενέπλεξε εκατομμύρια ανθρώπους εδώ και σε όλον τον κόσμο. Ποτέ πριν Εκκλησίες των ΗΠΑ, από τη Διάσκεψη των Καθολικών Επισκόπων έως το

Εθνικό Συμβούλιο Εκκλησιών, δεν είχαν μιλήσει τόσο αποφασιστικά ενάντια στον πόλεμο. Ποτέ πριν τόσα εργατικά συνδικάτα των ΗΠΑ δεν είχαν υποστηρίξει το αντιπολεμικό κίνημα. Στην πραγματικότητα, μια δυνατή αντιπολεμική φωνή αναδύθηκε από κάθε τομέα της κοινωνίας [...] Αντιπολεμικές πορείες έγιναν σε χιλιάδες κοινότητες, ενώ πολλές πόλεις ενέκριναν αντιπολεμικές διακηρύξεις»².

Τι συνέβη, λοιπόν; Πώς μπορούμε να ερμηνεύσουμε το «χωρίς προηγούμενο» αυτών των κινητοποιήσεων; Σύμφωνα με μία ανάλυση, αμέσως πριν και κατά τη διάρκεια του πολέμου στο Ιράκ, γίναμε μάρτυρες της ανάδυσης μιας «παγκόσμιας κοινής γνώμης». Αυτή, γράφει ο Anthony Barnett, είναι «η πιο εξαιρετική από τις εξαιρετικές διαδικασίες που βλέπουμε να συντελούνται σήμερα». Πρόκειται για μια νέα δύναμη επιρροής στις διεθνείς σχέσεις, η οποία διαφοροποιείται από τον παραδοσιακό ρόλο των εθνών και της κοινής τους γνώμης, που καθόριζαν τη διπλωματία και τον πόλεμο σε προηγούμενες περιόδους. Επιπλέον, η δύναμη της παγκόσμιας κοινής γνώμης είναι κάτι διακριτό από το τεράστιο κύμα διαμαρτυριών και διαδηλώσεων, καθώς το αντιπολεμικό κίνημα αποτελεί τη μερική, την οργανωμένη μόνον έκφραση αυτού που είναι ακόμα μια νέα και αβέβαιη δύναμη. Πώς προσδιορίζεται, όμως, η «παγκόσμια κοινή γνώμη»; Αυτή αποτελεί ένα προϊόν του τέλους του ψυχρού πολέμου, η οποία είχε ήδη εκδηλωθεί στο παρελθόν σε ζητήματα όπως η αντίθεση στο apartheid και η κατάλυση του ή στο ρεύμα υποστήριξης της διαγραφής του χρέους των φτωχών χωρών. Δεν πρόκειται για ένα «κίνημα» αλλά για ένα «δημόσιο χώρο» στο πλαίσιο του οποίου διαμορφώνονται ποικίλες απόψεις. Συγκροτείται ως μια ζωντανή δύναμη που αλλάζει την πολιτική σε παγκόσμιο και εθνικό επίπεδο³.

Το ενδιαφέρον της παραπάνω ανάλυσης είναι προφανές, ιδιαίτερα όσον αφορά την τοποθέτηση της σημερινής αντίθεσης στον πόλεμο σε μια ευρύτερη χρονική διάρκεια, καθώς και τον εντοπισμό αυτής της παγκόσμιας κοινής γνώμης σε ένα δημόσιο χώρο που δημιουργείται δ' εκείνο το διάστημα που απελευθερώνουν οι κοινωνικές και πολιτικές διεργασίες του τέλους του ψυχρού πολέμου. Ωστόσο, οι οργανωμένες εκδηλώσεις της διαμαρτυρίας και η πρωτοτυπία τους απαιτούν ένα πιο κοντινό κοίταγμα στα χαρακτηριστικά τους και μια πιο σύνθετη ιστορική αντιμετώπιση. Μια ιστορική αντιμετώπιση που η πολιτική της διάσταση συνίσταται στο ότι εκ των πραγμάτων καλείται σήμερα να αναμετρηθεί με νέες κοινωνικές προκλήσεις.

Ξεκινώντας από μια αδρή σκιαγράφηση των χαρακτηριστικών αυτού του αντιπολεμικού κινήματος, μπορούμε να σταθούμε σε τρεις τουλάχιστον βασικές διαπιστώσεις. Κατ' αρχάς, τα στοιχεία που εξέπληξαν τους αναλυτές και συμπυκνώθηκαν στην επαναλαμβανόμενη φράση «χωρίς προηγούμενο» ήταν η παγκοσμιότητα των κινητοποιήσεων και η εκδήλωση μιας αναπτυσσόμενης διάθεσης συμμετοχής. Όπως έγραφε η Rosemary Bechler από τη Βρετανία, υπήρχε διάχυτη «μια αίσθηση του ανήκειν σ' έναν παγκόσμιο χώρο, που απαιτούσε από εμάς να διακηρύξουμε τον τοπικό μας χαρακτήρα ως μια θριαμβευτική συμβολή σε μια παγκόσμια μέρα»⁴. Η διάσταση αυτή δημιουργεί την αίσθηση μιας κοινότητας στην οποία η συμμετοχή, η επικοινωνία και η αλληλεγγύη γίνονται αντικείμενο διαπραγμάτευσης με νέους όρους. Πρόκειται για μια «παγκοσμιότητα» που εκδηλώθηκε μ' έναν τρόπο «πρόληπτικό» –κατ' αναλογία με τον «πρόληπτικό πόλεμο»–, με τις πιο μαζικές διαδηλώσεις να ξετυλίγονται

πριν από την επίσημη κήρυξη του πολέμου αλλά και να επιδεικνύουν μια αξιοσημείωτη αντοχή.

Η δεύτερη διαπίστωση αφορά την «πολυχρωμία» της συμμετοχής, τη συνάντηση στο πλαίσιο του αντιπολεμικού κινήματος όχι μόνο διαφορετικών γενιών αλλά και διαφορετικών κοινωνικών τμημάτων και αναφορών. Δεν είναι μόνο η ταυτόχρονη διαμαρτυρία από την Αίγυπτο μέχρι την Αγγλία και από την Ιαπωνία μέχρι τις ΗΠΑ, αλλά και η συνύπαρξη αυτής της πολυφωνίας μέσα σε κάθε εκδήλωση σε εθνικό επίπεδο. «Η αναπτυσσόμενη αντιπολεμική ενέργεια δεν αφορά μόνο τους λευκούς και τους προνομιούχους αλλά και τους χαμηλόμισθους και τους έγχρωμους», κατέγραφε η Cynthia Peters σε περιγραφή των αντιπολεμικών εκδηλώσεων της Βοστώνης⁵, ενώ η Rosemary Bechler προσέθετε από την εμπειρία των αγγλικών κινητοποιήσεων ότι «αυτές οι ιδιαιτερότητες έχουν τη σημασία τους και συναθροίζονται σε μια ισχυρή κοινή πεποίθηση» στην οποία συνενώνονται «οι απογοητευμένοι ψηφοφόροι του Εργατικού Κόμματος» οι μανάδες και οι αδερφές που ξέρουν από την εμπειρία τους ότι η βία τρέφει τη βία, ότι αναδύεται από την ταπείνωση και το φόβο και δεν βοηθά σε τίποτα [...] τα μέλη των εθνοπολιτισμικών μειονοτήτων με το βίωμα της πικρίας που προέρχεται από τα στερεότυπα και τη δυσκολία να υπερβούν αυτή την πικρία· ακόμη και συντηρητικοί που διαμαρτύρονται για το ξόδεμα χρημάτων και το ρίσκο σε βρετανικές ζωές [...]»⁶. Πρόκειται για μια πολυφωνία που κάτω από το υλικό, πολιτικό και συμβολικό βάρος του πολέμου εκβάλλει σε μια ενισχυμένη αίσθηση αλληλεξάρτησης και αμοιβαιότητας αλλά και σε νέες μορφές δημιουργικότητας.

Είδαμε, τέλος, μέσα από τα συνθήματα, το λόγο και τα κίνητρα της συμμετοχής να αναδεικνύεται η άμεση σύνδεση του πολέμου με την κυριαρχία της αγοράς, τα κριτήρια της κερδοφορίας και τα ταξικά συμφέροντα. «Όχι άλλο αίμα για το πετρέλαιο» ήταν το πλέον κοινό και δημοφιλές σύνθημα των αντιπολεμικών εκδηλώσεων. Αυτού του είδους η σύνδεση πηγάζει από μια αλληλουχία εξελίξεων οι οποίες αφορούν, αφενός, την επίδραση του «πολέμου κατά της τρομοκρατίας» στις πολιτικές ελευθερίες και, αφετέρου, τη συνείδηση που διαμορφώνεται ότι η νέα παγκόσμια κυριαρχία και η πολεμική της εκδοχή βρίσκουν τη δεύτερη όψη τους στην αποδιάρθρωση των κοινωνικών πολιτικών. Ο πόλεμος αυτός φάνηκε πως δημιουργεί ένα νέο κανόνα στις διεθνείς σχέσεις· ήταν ένας πόλεμος με «παραδειγματική ποιότητα», όπως έχει υπογραμμίσει ο Roger Owen, καθηγητής της ιστορίας της Μέσης Ανατολής στο πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ⁷. Στην παραδειγματική αυτή ποιότητα συγκεντρώνονται διαφορετικές απειλές: αυτή ενός «πολέμου δίχως τέλος που διασχίζει σύνορα και πολιτισμούς, στοχεύει σε θρησκείες και τρόπους ζωής»⁸, αλλά κι εκείνη της μετάβασης σε ένα νέο σύστημα κυριαρχίας, το οποίο «αναπαράγει τα χειρότερα γνωρίσματα του υπάρχοντος – την ιεραρχία του, τα προνόμια, τις ανισότητες»⁹. Αν μάλιστα σκεφτούμε τις αντιδράσεις στις χώρες που συγκρότησαν το μπλοκ του πολέμου, βλέπουμε ότι στο πλαίσιο της παραπάνω διαδικασίας η εθνική συσπείρωση γύρω από τον πολεμικό στόχο εμφάνισε σημαντικά προβλήματα. Μπορούμε, επομένως, να πούμε ότι το πολιτικό τοπίο που διαμορφώθηκε από τα πρόσφατα αντιπολεμικά κινήματα είναι αισθητά διαφορετικό από το αντίστοιχο της μεταπολεμικής εποχής. Μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, τα κινήματα ειρήνης στρατεύονταν πίσω από κρατικούς συνισμοί και η πάλη κατά του πολέμου μεταφραζόταν σε υπεράσπιση

της εξωτερικής πολιτικής της Σοβιετικής Ένωσης, ενώ ακόμη και η αλληλεγγύη προς τα αντιαποικιακά κινήματα περιοριζόταν στην καταγγελία της επεκτατικής πολιτικής των αποικιοκρατών, στην υπεράσπιση του εθνικού καθορισμού, καθώς και στη διαμόρφωση «τριτοκοσμικών» πολιτικών προγραμμάτων που θα αντιπαρατίθεντο στον ιμπεριαλισμό. Στο αντιπολεμικό κίνημα του Φεβρουαρίου και του Μαρτίου, οι διαδηλωτές διαδήλωσαν με τις σημαίες της ειρήνης και των κοινωνικών δικαιωμάτων, καλύπτοντας με τη διαμαρτυρία τους επίπεδα αρκετά διευρυμένα, που περιλαμβάνουν την πολιτική, την ηθική ακόμα και την αισθητική, καθιστώντας τις μονοσήμαντες αναγωγές αδύναμες τόσο να κατανοήσουν όσο και να κινητοποιήσουν¹⁰.

Πού μπορούμε, λοιπόν, να αναζητήσουμε τις αφετηρίες αυτών των μετατοπίσεων; Νομίζω, πρώτον, σε κληροδοτήματα κινήματων των προηγούμενων χρόνων και, δεύτερον, σε λιγότερο εμφανείς διεργασίες που συντελούνται στη διαμόρφωση των συλλογικών συνειδήσεων, στις οποίες το πολιτικό τέμνεται με το πολιτισμικό και το καθημερινό.

Ας σταθούμε κατ' αρχάς στο πρώτο σημείο, τα κληροδοτήματα προηγούμενων κινήματων και τους τρόπους με τους οποίους αυτά εκφράστηκαν. Προσπαθώντας να βρουν ένα ιστορικό ανάλογο στην πρόσφατη αντιπολεμική διαμαρτυρία, πολλοί μίλησαν για τα κινήματα που είχαν αναπτυχθεί στη διάρκεια του πολέμου στο Βιετνάμ. Και πάλι όμως, οι διαφορές ήταν εμφανείς. Στις δύο πρώτες μέρες του πολέμου στο Ιράκ διαδήλωσαν περισσότεροι άνθρωποι απ' ό,τι σε όλο τον πόλεμο του Βιετνάμ, ενώ τότε οι διαμαρτυρίες εντάθηκαν οκτώ χρόνια μετά την έναρξη του πολέμου και μάλιστα υπερασπίζοντας μια χώρα που ήταν πολύ πιο εύκολο να προκαλέσει την παγκόσμια συμπάθεια. Οπωσδήποτε πολλά από τα γνωρίσματα του σημερινού αντιπολεμικού κινήματος συνδέονται με τις διαδικασίες διαφοροποίησης και αυτοκαθορισμού, που απελευθέρωσαν τα νέα κοινωνικά κινήματα του τέλους της δεκαετίας του 1960 κι εκείνης του 1970. Η ανάδειξη ιδιαίτερων ταυτοτήτων και αντιθέσεων που μέχρι τότε θεωρούνταν «δευτερεύουσες», η αμφισβήτηση των επίσημων πολιτικών εκπροσωπήσεων, η στροφή προς την άμεση δημοκρατία, συνιστούν κάποιες από αυτές τις διαδικασίες. Ωστόσο, η τρέχουσα αντιπολεμική διαμαρτυρία εγγράφεται με μεγαλύτερη σαφήνεια στην εξέλιξη των κοινωνικών κινήματων που εμφανίστηκαν από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 και σχετίζονται με τις νέες κοινωνικές πολώσεις που δημιουργήθηκαν στο φόντο του οριστικού τέλους του ψυχρού πολέμου και συνεχίζουν να μορφοποιούνται στο πλαίσιο της πολιτικής της παγκοσμιοποίησης και της εμπειρίας ενός κόσμου που αλλάζει διαρκώς. Η εξεγερση του Λος Άντζελες, ο γαλλικός Δεκέμβρης των προαστείων το 1995, το κίνημα των μεταναστών Χωρίς Χαρτιά, οι Ζαπατίστας του μεξικανικού Νότου, το κίνημα των ακτημόνων της Βραζιλίας, η δεύτερη Ιντιφάντα, αποτελούν διάσπαρτα δείγματα αυτής της νέας αλυσίδας κοινωνικής διαμαρτυρίας, η οποία φαίνεται να δένει τους κρίκους της στο πρωτότυπο κίνημα εναντίον της παγκοσμιοποίησης. Με τη δυναμική αυτού του τελευταίου επικοινωνιακού περισσότερο άμεσα η πρόσφατη εκδήλωση της αντίθεσης στον πόλεμο. Σε τι συνίσταται αυτή η δυναμική; Στο ότι πρόκειται για ένα διευρυνόμενο, πολύμορφο, πραγματικό κίνημα και όχι για ένα άθροισμα απόψεων και προγραμμάτων επί χάρτου. Στο ότι στο πλαίσιο του εκδηλώνονται βαθύτερες τάσεις κοινωνικής αμφισβήτησης, όπως έδειξαν οι διαδηλώσεις του Σιάτλ, του Γκέτεμποργκ, της Γένοβας και της Φλωρεντίας. Στο

ότι αναδεικνύει τον κανονιστικό χαρακτήρα της παγκοσμιοποίησης –ως μιας πολιτικής που εκχωρεί την πολιτική στις αρχές και τις αξίες της επιχείρησης– και προβληματίζεται για τις προϋποθέσεις ενός σύγχρονου διεθνισμού. Και κυρίως στο ότι, στο έδαφος της πολύχρωμης αυτής συνείδησης, αναζητούνται απαντήσεις στη διαμόρφωση ενός καινούργιου κόσμου, όπου οι διεκδικήσεις της ταυτότητας αλλά και οι προσπάθειες υπέρβασης των διαχωρισμών που οι ταυτότητες επιβάλλουν, τα μεταναστευτικά ρεύματα, οι εσωτερικές και διεθνείς πολώσεις, η κατάρρευση προηγούμενων απόλυτων ιδεολογικών δεσμεύσεων, η αβεβαιότητα των νέων γενιών, συνθέτουν ένα πρωτότυπο σκηνικό.

Ως προς το δεύτερο σημείο, δηλαδή τις λιγότερο εμφανείς διεργασίες στο επίπεδο των συλλογικών συνειδήσεων, οι οποίες εκβάλλουν στην εκδήλωση της μαχητικής αντιπολεμικής διάθεσης, μπορεί κανείς να διαπιστώσει τη βαρύτητα που έχουν αποκτήσει στη διάρκεια των τελευταίων είκοσι χρόνων τουλάχιστον τρεις. Κατά πρώτο λόγο, τα ιδεολογικά όρια του τέλους του ψυχρού πολέμου και των υποσχέσεων που το συνόδευσαν σχετικά με τον παγκόσμιο θρίαμβο της ελευθερίας. Έπειτα την αποδιάρθρωση των κοινωνικών πολιτικών, την επιστροφή ισχυρών ανισοτήτων και τις διαστάσεις που προσλαμβάνει η κοινωνική περιθωριοποίηση – φαινόμενα που ενισχύουν το αίσθημα της ανασφάλειας και της διάψευσης για τη δυνατότητα διαρκούς βελτίωσης του κόσμου λόγω της τεχνολογικής προόδου. Τέλος, ορισμένους από τους πιο ισχυρούς «φόβους» του τέλους του εικοστού αιώνα. Τέτοιοι φόβοι συνδέονται, αφενός, με τη διάρρηξη του δημοκρατικού συμφώνου στις σύγχρονες αντιπροσωπευτικές δημοκρατίες και την κοινωνική δυσάρεσκεια που τροφοδοτείται από την τάση εκείνων που παίρνουν τις αποφάσεις να δεσμεύουν την τύχη του συνόλου χωρίς να αναφέρονται κατ' αρχήν στους ενδιαφερόμενους¹¹ αφετέρου, συνδέονται με τη διάχυτη αίσθηση του ανάλωσιμου της ανθρώπινης ζωής, την αίσθηση ορατών και αόρατων απειλών προς την ανθρώπινη ύπαρξη. Η αλληλόδραση τέτοιων βαθύτερων διαδικασιών επιφέρει ρήξεις στην πολιτική συνείδηση, οι οποίες, μολονότι είναι αδύνατο να γνωρίζουμε τα αποτελέσματά τους, συνιστούν έναν από τους τρόπους με τους οποίους βιώνονται οι σύγχρονες αλλαγές.

Ο πόλεμος, και μάλιστα ένας πόλεμος από τον οποίο απουσιάζει οποιαδήποτε αναφορά σε αξίες άλλες από εκείνες που συνθέτουν το λεξικό της ισχύος, αναδεικνύει συνήθως τα όρια, τα αδιέξοδα και τις δυναμικές των κοινωνιών με τον πιο δραματικό τρόπο. Στις μαχητικές αντιπολεμικές εκδηλώσεις εκφράστηκαν πολλές και από διαφορετικές κατευθύνσεις συμπυκνωμένες θελήσεις, αρκετές από τις οποίες βρήκαν σε αυτού του είδους τη διαμαρτυρία ένα περισσότερο νομιμοποιημένο έδαφος για να μορφοποιηθούν σε πρακτικές αντιστάσεις. Κυρίως, όμως, ο πόλεμος στο Ιράκ φάνηκε να ριζοσπαστικοποιεί επιμέρους διεκδικήσεις και αναφορές, να τις μετασχηματίζει και να τις επαναπολιτικοποιεί. Αυτή η διαδικασία προκάλεσε ισχυρούς πολιτικούς τρανταγμούς. Στο μήνυμά του προς το έθνος, ο Τόνι Μπλερ παραδεχόταν ότι η γραμμή πλεύσης που είχε επιλέξει προκάλεσε βαθιές διαιρέσεις της κοινής γνώμης στη Βρετανία. Όπως διαπίστωνε ο Jonathan Freedland, «το γεγονός ότι ένας ηγέτης μπαίνει σε πόλεμο παραδεχόμενος κάτι τέτοιο, καθώς δεν έχει άλλη λύση, δείχνει ότι το αντιπολεμικό κίνημα άλλαξε το τοπίο αυτής της σύγκρουσης»¹². Τα πράγματα δεν έμειναν εκεί. 139 εκπρόσωποι του Εργατικού Κόμματος καταψήφισαν τις αποφάσεις της ηγεσίας τους, οι

θέσεις του Αθνάρ και του Μπερλουσκόνι άρχισαν να μοιάζουν εξαιρετικά επισφαλείς, τα θύματα της 11ης Σεπτεμβρίου καταδίκασαν τον πόλεμο και βετεράνοι του Βιετνάμ βρέθηκαν να συγκροτούν ανθρώπινες αλυσίδες στη Βαγδάτη, ενώ ακόμη και ο πάπας χαρακτήρισε την πολεμική εκστρατεία ύβρι απέναντι στο θεό και την ιστορία.

Ο βαθμός στον οποίο αυτή η μαζική κινητικότητα άλλαξε το τοπίο ίσως δεν είναι εύκολο να εκτιμηθεί. Ανέδειξε, ωστόσο, «μια κοινή συλλογιστική ετοιμότητα ή, για να μιλήσουμε με εδαφικούς όρους, έναν βαθύτερο παγκόσμιο χάρτη», όπως γράφει ο Έντουαρντ Σαϊντ για τα ποικίλα κινήματα στο σύγχρονο κόσμο, συμπληρώνοντας ότι «ίσως να αρχίσουμε να μιλάμε για αυτή την κάπως αδιόρατη αντιπολιτευτική διάθεση αντίθεσης και τις αναδυόμενες στρατηγικές της ως έναν διεθνιστικό αντι-λόγο»¹⁵. Ίσως, όμως, να είναι ακόμη πιο σημαντικό το γεγονός ότι το τελευταίο αντιπολεμικό κίνημα, με την παγκόσμια διάσταση που προσέλαβε, σηματοδότησε την πιο ισχυρή δημοκρατική πρόκληση των ημερών μας, αναδεικνύοντας την απόσταση ανάμεσα στις βάσεις και τις πολιτικές ηγεσίες, τόσο εκείνες που διεξήγαγαν τον πόλεμο όσο κι εκείνες που εναντιώθηκαν σε αυτόν. Από αυτή την άποψη, ίσως στην επωνυμία “Not in Our Name” (Όχι στο όνομά μας), την οποία χρησιμοποίησε μία από τις μαζικότερες αντιπολεμικές συσπειρώσεις των ΗΠΑ, να βρίσκεται ένας από τους πιο πυκνούς ορισμούς αυτού του κινήματος.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- Jonathan Freedland, “Peaceniks lost the war but changed the shape of battle”, *Guardian*, 22/3/2003.
- David Cortright, “What We Do Now. A Peace Agenda”, *The Nation*, 21/4/ 2003, <http://www.thenation.com/doc.mhtml?l=20030421&s=cortright>
- Anthony Barnett, “World Opinion: the new superpower?”, *Open Democracy*,

18/3/2003, <http://www.opendemocracy.net/debates/article.jsp?id=3&debateId=33&articleId=1052>

- Rosemary Bechler, “Being Counted”, *Open Democracy*, 20/2/2003, <http://www.opendemocracy.net/debates/article.jsp?id=3&debateId=33&articleId=996>
- Cynthia Peters, “Five Guidelines to Our Organizing”, *Znet*, 31/3/2003, <http://www.zmag.org/content/showarticle.cfm?SectionID=1&ItemID=3356>
- Rosemary Bechler, ό.π.
- Παρατίθεται στο Noam Chomsky and Michael Albert, “Noam Chomsky Interviewed”, *ZNet*, 13/4/2003, <http://www.zmag.org/content/showarticle.cfm?SectionID=41&ItemID=3450>
- Anthony Barnett, ό.π.
- Immanuel Wallerstein, “New Revolts Against the System”, *New Left Review*, τχ. 18 (Νοέμβριος-Δεκέμβριος 2002), σελ. 29-37· το απόσπασμα στη σελ. 37.
- Για την προβληματική αυτή, βλ. από την αρθρογραφία στον ελληνικό Τύπο, Παναγιώτης Μαυροειδής, «Καπιταλισμός και πόλεμος», *Πριν*, 13/4/2003· Πέτρος Παπακωνσταντίνου, «Παγκόσμια “Καταγίδα των Πόλεων”», *Η Καθημερινή*, 23/3/2003· Δημήτρης Τσιόρδας «Η πολυχρωμία του κινήματος», *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, 13/4/2003· Μανουέλ Βάσκεθ Μονταλμπάν, «Οι πολίτες από καταναλωτές πρέπει να γίνουν πρωταγωνιστές», συνέντευξη του ισπανού συγγραφέα, που αναδημοσιεύτηκε από την *Humanité* στην *Εποχή*, 30/3/2003.
- Για τις αλλαγές στο πλαίσιο του δημοκρατικού συμφώνου, βλ. Olivier Godard, “De la nature du principe de précaution”, στο *Le principe de précaution. Significations et conséquences*, υπό τη διεύθυνση των Edwin Zaccai και Jean-Noël Missa, Editions de l’université de Bruxelles, Βρυξέλλες 2000. Παρατίθεται στο Ignacio Ramonet, «Οι φόβοι του έτους 2000», *Le Monde Diplomatique/Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, 24/12/2000.
- Jonathan Freedland, ό.π.
- Edward W. Said, *Κουλτούρα και ιμπεριαλισμός*, μετάφραση Βανέσα Λάππα, εκδ. Νεφέλη, Αθήνα 1996, σελ. 349.

Η Δήμητρα Λαμπροπούλου είναι ιστορικός.